

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۴۰۵، دوره ۹ شماره ۲، صص ۷۱۸-۶۹۵

بررسی عملکرد مدیریت شهری در بهینه سازی ارایه خدمات فضای سبز در شهر تبریز و شناسایی مشکلات پیش رو

محمد حسن یزدانی^۱، مینا محسن زاده^۲ ✉

۱- محمد حسن یزدانی، استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه: yazdani@uma.ac.ir

۲- مینا محسن زاده، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیلی، اردبیل، ایران. (نویسنده مسول). رایانامه: mohsenzadehmina478@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۸

چکیده

این پژوهش با هدف ارزیابی رضایت شهروندان تبریز از عملکرد شهرداری در مدیریت فضای سبز شهری، به بررسی مولفه‌های مختلف کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی پرداخته است. این بررسی با توجه به هدف آن از نوع تحقیقات کاربردی-توسعه‌ای و با توجه به روش انجام کار از ماهیتی توصیفی-تحلیلی برخوردار بود. روش تحقیق شامل استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای بوده که به منظور تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از شهروندان، به کار گرفته شده است و با استفاده از روش پرسشنامه ای و تعیین حجم نمونه با روش نمونه گیری تصادفی و با استفاده از مدل کوکران مشخص شد که ۴۱۵ نفر از شهروندان مورد پرسش قرار گرفتند نتایج نشان می‌دهد که در چندین جنبه مهم، رضایت شهروندان در سطح پایینی قرار دارد. از جمله این موارد، سرانه فضای سبز است که با ۱۶،۱۶ متر مربع در سال ۲۰۲۳، به طور قابل توجهی کمتر از استاندارد جهانی ۲۰-۲۵ متر مربع بوده و این کمبود به عنوان یکی از عوامل اصلی نارضایتی شهروندان مطرح شده است. علاوه بر این، توزیع نامتقارن فضای سبز در سطح شهر، به ویژه در مناطق مرکزی با آلودگی هوای بیشتر، نیز به عنوان یک چالش مهم شناخته شده است که دسترسی عادلانه شهروندان به این فضاها را محدود کرده و رضایت آنان را تحت تأثیر قرار داده است. در بررسی جزئی‌تر، مشخص شد که شهروندان از برخی مولفه‌های دیگر مانند کیفیت دسترسی، تجهیزات فرهنگی و ورزشی، وضعیت مبلمان و روشنایی، و امنیت اجتماعی رضایت داشتند که نشان‌دهنده موفقیت نسبی مدیریت شهری در این جنبه‌ها است. تحلیل نتایج همچنین نشان داد که مشکلات اجرایی و ساختاری همچون قوانین قدیمی، تداخل قوانین، ضعف ضمانت اجرایی، نبود مدیریت واحد شهری، مشکلات مالی، و ضعف تخصص از جمله عوامل کلیدی هستند که بر مدیریت شهری تأثیر منفی گذاشته و موجب کاهش رضایت شهروندان شده‌اند.

کلید واژه‌ها: شهر، فضای سبز، مدیریت، زیبایی

مقدمه و بیان مسئله

امروزه مفهوم شهرها بدون وجود فضای سبز موثر در اشکال گوناگون آن قابل مقایسه نیست. شهرها به عنوان کانون های تمرکز فعالیت و زندگی انسانها برای اینکه بتوانند پایداری خود را تنظیم کنند چارهای جز پذیرش ساختار و کارکردی متأثر از سیستمهای طبیعی ندارند. در این میان فضاهای سبز شهری به عنوان جزء ضروری و لاینفک پیکره یگانه شهرها در متابولیسم آنها نقش اساسی را دارا می باشد که کمبود آنها می تواند اختلالات جدی در حیات شهرها به وجود آورد. فضای سبز در شهرها به عنوان ریه های تنفسی شهرنشینان بشمار می آید و به همین دلیل فقدان آن به معنی عدم وجود سلامت و تندرستی در شهرها محسوب می شود (رحیمی، عباسیان، ۱۴۰۲: ۲۰۶). چالش ها در قرن بیستم مانند تغییرات آب و هوایی، پیر شدن جمعیت، شهرسازی، آلودگی محیط، اهمیت توسعه پایدار و سالم شهرها را افزایش داده است. بنابراین دستاورد شهر سالم، به یکی از مسیرهای کلیدی برای نیل به اهداف توسعه پایدار شهری معرفی شده است. فضا های سبز به عنوان یکی از اجزای محیطی برای ایجاد شهرهای سالم معرفی شده است، که به عنوان بستر اصلی برای فعالیت های اجتماعی و تفریحی عمل می کند و باعث بهبود سلامت روحی و فیزیکی انسان ها می شود (Song et al, 2021: 155-156). فضاهای سبز شهری بخش مهمی از ساختارهای اکولوژیکی هستند و منبع مهمی جهت کاهش مشکلات شهرسازی، مانند کاهش گرما، کاهش آلودگی هوا و میزان کربن را فراهم می کنند (Cui et al, 2023: 1). فضاهای سبز شهری کارکردهای بسیاری را در بستر شهرها دارند که باعث افزایش کیفیت زندگی انسان ها می شود. مزیت های اکولوژیکی فضا های سبز، از افزایش تنوع زیستی تا کمک به کاهش تغییرات نامطلوب شهرسازی، در شهرسازی پایدار امروزی نمی تواند نادیده گرفته شود. اما مهمترین مزیت فضا های سبز، مزیت های اجتماعی و روحی آن است. فضا های سبز شهری و به ویژه پارک ها، محلی برای تفریح و آرامش هستند (Karade et al, 2017: 78). بنابراین فضاهای سبز مزیت های چندگانه ای برای انسان ها و محیط دارند که مزیت های آن طیف گسترده ای را، پشتیبانی از شهرها و جوامع برای بهبود سلامتی و آسایش انسان ها، شامل می شود (Sousa-Silva et al, 2023: 1). مطالعات بسیاری نشان داده است که فضا های سبز، سلامت انسان ها را افزایش می دهند که از آن جمله می توان به سلامت جسمی و ذهنی، کاهش بیماری های قلبی و بهبود سریعتر سلامت بیماران اشاره کرد. علاوه بر آن فضا های سبز میزان مرگ و میر را کاهش می دهند که این مطلب نشان دهنده اهمیت فضا های سبز است (Barboza et al, 2021: 718). لذا درک جامع پاسخ جمعیت به فضاهای سبز و بحث نابرابری، یک پیش شرط برای حمایت از توسعه شهر سالم برای آینده است (Song et al, 2021: 2). همانگونه که اشاره شد، پارک های شهری مزایای بسیاری دارند، اما تعدادی از خصوصیات که بر کارکرد فضاهای سبز تاثیر دارند، می توان به خصوصیات پارک مانند اندازه آن، نظافت، امکانات در دسترس مانند زمین های ورزشی و بازی، دسترسی، و مسافت آن از ساکنان، اشاره داشت (Bertram et al, 2017: 5). فضاهای سبز شهری، بایستی کارکرد چند جانبه داشته باشند. از این رو خصوصیات مانند نظافت و پاکیزگی پارک، امکانات رفاهی مانند کافه و یا دستشویی، اهمیتی برابر یا بیشتر از جنبه های طبیعی پارک ها مانند تنوع زیستی دارند. بنابراین جستجو برای یافتن همگرایی بین نیازهای انسان ها و محیط و درک ناهمگونی بین این نیازها برای تخصیص امکانات به احداث و نگهداری فضای سبز ضروری است (Roberts et al, 2022: 2). بنابراین بررسی پیامدهای ناشی از توسعه فضای سبز شهری به لحاظ اجتماعی و

اقتصادی و ایجاد بستر مناسب جهت بهره برداری بهینه از فضاهای سبز شهری و زمینه سازی لازم جهت اعمال نظارت سیستم های مدیریت شهری بر این گونه فضا ها موضوع مهمی است (Wong et al, 2021: 167). علاوه بر طراحی خوب، راهکارهای پایدارتر در مدیریت منظر شهری ضروری است. مدیریت منظر در ارتباط با مدیریت سازمان و همه بخش هایی است که با آن کار می کنند (Darkhani et al, 2019: 37). در جهت اعمال مدیریت فضاهای سبز، عملی نمودن کاهش دمای شهری و فنون سازگاری به فضا های شهری از طریق انتخاب خلاقانه و ترکیب بافت، مورفولوژی و باززایی ساختار های سبز در نقشه کشی و طراحی شهری، به ویژه افزایش سطوح سبز، ضروری است (Morakinyo et al, 2020: 2). در کشور ما ایران نیز، افزایش سریع جمعیت شهری از مشکلات عمده پیش روی شهرسازی مدرن است. روند توسعه شهری در دهه های اخیر نیز به نحوی بوده است که منجر به ایجاد ناهماهنگی در چگونگی استفاده از زمین های شهری و به بیان دیگر عدم تعادل در پراکندگی تسهیلات و خدمات عمومی در سطح شهرها و به ویژه پارک های شهری شده است. لذا برنامه ریزی این گونه فضا ها در شهرها جهت بهبود شرایط محیطی و پالایش هوا و برنامه ریزی فعالیت های مکمل بایستی در مقیاس کلان مورد توجه قرار گیرد (علوی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۴). لذا شناخت دقیق فرآیندها و دلایل تغییرات در الگوی منظر فضا های سبز، برنامه ریزی و طراحی، ساخت و بهبود کیفیت محیط و منظر ضروری است (Zhao et al, 2023: 39). مدیریت شهری به عنوان بخش جدا نشدنی از مدیریت محیط زیست، نقش بسزایی را در بهبود عملکرد زیست محیطی شهرها ایفا می نماید. برقراری تعادل بین این دو بخش، نقش مهم و موثری را در ارتقای جایگاه محیط زیست شهرها به ویژه فضاهای سبز شهر ها دارد (قره بخش و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۷).

مبانی نظری تحقیق

ایجاد یک رابطه پایدار و منطقی بین انسان، شهر و طبیعت با یک بینش به طراحی محیطی-شهری در شهر ها، یک روش برای توسعه پایدار در شهر ها است. در این خصوص فضاهای سبز نقش مهمی را دارند و مدیریت این فضاها ضرورت می یابد (Mashoufi and Azami, 2019: 42). مدیریت یک مفهوم کلی است که بنا به منظورها و اهداف مختلف و متنوعی به کار گرفته می شود. مدیریت منظر شهری شامل کنترل فضاهای باز و فضاهای سبز است. یکی از مهمترین جنبه های مدیریت شهری، ایجاد شرایط بسیار پایدار است. محققین بیان می کنند که مدیریت پایدار تنها حفظ زمین های موجود نیست، بلکه پایداری به توسعه شهری و جهانی سازی مرتبط است (Dabbagh and Dabbagh, 2022: 22). این در حالی است که محققان دیگری بیان می کنند که مدیریت مناسب و حفاظت از پارک های موجود، مهمتر از ایجاد پارک های جدید است. با این وجود برای مدیریت موثر فضاهای سبز انجام تحقیقات عمیق شرایط محیطی، اجتماعی و اقتصادی و همچنین سطح پایداری آن ضروری است. (Gonzalez et al, 2023: 1). در سیستم شهرها، مدیریت تنها به کنترل سیستم شهرها اشاره ندارد، بلکه به تعاملات مدیران شهری با شهروندان نیز اشاره دارد (Dabbagh and Dabbagh, 2022: 22). مدیریت شهری مسئول ایجاد توزیع عادلانه امکانات شهر است و با هدایت تغییرات کالبدی شهر، وظیفه حفظ محیط زیست و سلامتی زندگی شهرها، زیبایی شهر، ایجاد

فضاهای عمومی جهت ایجاد ارتباط بین شهروندان را عهده دار است (امینیان و امینیان، ۱۳۹۳: ۲). مدیریت مطلوب، سلامت انسان ها و جامعه آن را از طریق تخصیص بهتر منابع و به کار گیری مطلوب نیرو ها، افزایش می دهد. علاوه بر آن مدیریت شهری نقش مهمی را در افزایش زیبایی و کاهش آلودگی های بصری دارد. اولین گام در مدیریت ایجاد برنامه ریزی پایدار در رابطه با زیبایی های بصری شهر است (Dabbagh and Dabbagh, 2022: 22). فضا های سبز به طور مثبتی بر سلامت انسان تاثیر می گذارند. علوم بسیاری از جمله پزشکی و سلامت، برنامه ریزی و طراحی شهری، اکولوژی و علوم اجتماعی بر مدیریت فضاهای سبز شهری موثر هستند (Taylor et al, 2017: 25). فضاهای سبز شهری با برنامه ریزی و مدیریت مناسب، سبب ایجاد رضایت مندی شهروندان می شود. از سوی دیگر عدم برنامه ریزی شهری در حیطه فضای سبز، سبب بروز انواع جرایم شهری و آثار زیان بار اجتماعی، فرهنگی و روانی و در نتیجه نارضایتی شهروندان شود (Barboza et al, 2021: 718). با ورود و گذر از شیوه های سنتی، امروزه مدیریت شهری در جهان تحول اساسی یافته است و شهرها برای آن مدیریت میشوند که بتوانند رفاه و آسایش ساکنان خود را تأمین نمایند. مدیریت شهری امروز جهان دارای تشکیلاتی وسیع بوده و مهمترین نقش را در موفقیت انواع برنامه ها و طرح های توسعه شهری و... برعهده دارد. بنابراین برای رویارویی با چالش ها و تضادهای گوناگون مدیریتی از جمله در زمینه فضای سبز، مدیران شهری ناگزیرند که تفکر منطقه گرایی را در خود و کارکنان سازمان پدید آورده، پرورش داده و کاربردی نمایند تا بتوانند در جهت تولید کمی و کیفی بیشتر با مجموعه عوامل شهری گام بردارند (صالحی فرد و علیزاده، ۱۳۸۷: ۲۱). از آنجا که هدف اصلی برنامه ریزی شهری و توسعه پایدار تامین رفاه و آسایش مردم، به ویژه آسایش روحی و معنوی است، توجه به فضای سبز شهری به عنوان یکی از عوامل آسایش و رفاه، سهم زیادی در مطلوبیت و مطبوعیت فضا از نظر شهروندان دارد. لذا هدف نهایی از این پروژه بررسی مدیریت شهری در بهینه سازی ارایه خدمات فضای سبز در شهر با شناسایی مشکلات پیش روی مدیریت تبریز بود.

پیشینه پژوهش

در ارتباط با فضاهای سبز شهری، به ویژه با رویکرد مدیریتی، بررسی های متفاوتی انجام شده است که از آن جمله می توان به مطالعات سرگلزایی جوان و اسفندیاری مهنی (۱۳۹۶)، ابراهیم زاده و حاتمی (۱۳۹۳)، درگاهی کفشگر کلابی و همکاران (۱۴۰۱) و خاکپور و همکاران (۱۳۸۹) اشاره کرد.

خاکپور و همکاران (۱۳۸۹: ۸۶) عملکرد مدیریت شهری در گسترش فضاهای سبز عمومی (پارک ها)، با توجه به شاخص های مختلف اقتصادی، اجتماعی و محیطی را بررسی نمودند. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که ارتباط منطقی بین وسعت فضاهای سبز عمومی (پارک ها) و عملکرد مدیریت شهری وجود ندارد و مدیریت شهری در شاخص های مورد بررسی در پارک های منطقه ای و محلی، شرایط مطلوب تری را نسبت به پارک های ناحیه ای و همسایگی داشته است، هر چند که در برخی از شاخص ها عملکرد مدیریت شهری در پارک های همسایگی یا ناحیه ای نیز مناسب بوده است. ابراهیم زاده و حاتمی (۱۳۹۳) نشان دادند که کمبود شدید فضای سبز شهری در آن محسوس و این مهم نشان دهنده ی عملکرد نامطلوب مدیریت شهری ایزده در تمامی شاخص های مورد بررسی بوده و لازم

است فضای سبز شهری و کارکردهای فضایی-مکانی آن در این شهر بمنظور ارتقاء بازده اجتماعی و توسعه ای آن مورد بازبینی و اصلاح قرار گیرد.

سرگلزایی جوان و اسفندیاری مهنی (۱۳۹۶) عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر فضای سبز منطقه ۵ شهر زاهدان را مطالعه نمودند. نتایج تحقیق حاکی از آن می باشد که کمبود شدید فضای سبز شهری در منطقه ۵ محسوس می باشد. به طوری که بر اساس یافته ها، با توجه به جمعیت ۱۲۲۲۴۱ نفری منطقه ۵ در سال ۱۳۹۰، در مجموع متوسط سرانه فضای سبز بدون احتساب فضای سبز خصوصی حدود ۲ متر مربع می باشد. همچنین نتایج حاصله از پرسشنامه با استفاده از آزمون پارامتریک t تک نمونه ای نشان داد که از بین شاخص های ۵ گانه شاخص ایمنی، امنیتی، بهداشتی، فیزیکی و اجتماعی با میانگین های ۳/۵، ۳/۳، ۲/۲، ۲/۱ و ۱/۹ به ترتیب در بهترین تا بدترین شرایط قرار دارند.

محمودزاده و همکاران (۱۳۹۷) نیز با ابزارهای مدیریتی و راهبردی، عملکرد مدیریت شهری منطقه ۳ شهرداری تبریز در مسیر توسعه فضاهای سبز شهری (پارک های درون شهری) را مورد بررسی قرار دادند. بر این اساس با استفاده از نظرات کارشناسان و متخصصان و همچنین مطالعات کتابخانه ای و بررسی های میدانی ابتدا نقاط قوت، ضعف ها و فرصت، تهدیدها را تعیین نموده و در نهایت بوسیله این ابزارها ماتریس SWOT را تشکیل داده ایم. نتایج حاصل از این تحقیق حاکی از این امر است که شهرداری منطقه ۳ شهرداری تبریز در موقعیت تهاجمی قرار دارد. و در مرحله آخر با تشکیل ماتریس عوامل داخلی و خارجی با اهمیت ترین استراتژی های پیش روی منطقه در مسیر توسعه پارک های درون شهری مشخص گردیدند. در بررسی دیگری درگاهی کفشگرکلایی و همکاران (۱۴۰۱: ۱۹۷) عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر فضاهای سبز شهری (پارک ها) را مطالعه کردند. نتایج حاصل از تحلیل های کمی و کیفی فضای سبز منطقه، بیانگر آن است که کمبود شدید فضای سبز در آن محسوس و این مهم نشان دهنده عملکرد نامطلوب مدیریت شهری در تمامی شاخص های مورد بررسی بوده و لازم است فضای سبز شهری و کارکردهای فضایی-مکانی آن در منطقه مورد بازبینی و اصلاح قرار گیرد.

جمع بندی از مرور پیشینه

پیشینه پژوهش ها نشان می دهد که مدیریت فضای سبز شهری در ایران با چالش های متعددی مواجه است. بررسی های انجام شده توسط محققان مختلف حاکی از آن است که عملکرد مدیریت شهری در گسترش و نگهداری فضای سبز عمومی، به ویژه در پارک ها، غالباً نامطلوب بوده است. خاکپور و همکاران (۱۳۸۹) به عدم همبستگی منطقی بین وسعت فضاهای سبز عمومی و عملکرد مدیریت شهری اشاره کرده و تأکید کرده اند که مدیریت شهری در برخی شاخص ها عملکرد بهتری در پارک های منطقه ای و محلی نسبت به پارک های ناحیه ای و همسایگی داشته است. ابراهیمزاده و حاتمی (۱۳۹۳) نیز کمبود شدید فضای سبز شهری و عملکرد نامطلوب مدیریت شهری در ایزه را بررسی کرده اند. این نتایج، ضرورت بازبینی و اصلاح فضای سبز شهری برای بهبود کارکردهای اجتماعی و توسعه ای را نشان می دهد. سرگلزایی جوان و اسفندیاری مهنی (۱۳۹۶) با بررسی منطقه ۵ شهر زاهدان، به کمبود شدید فضای

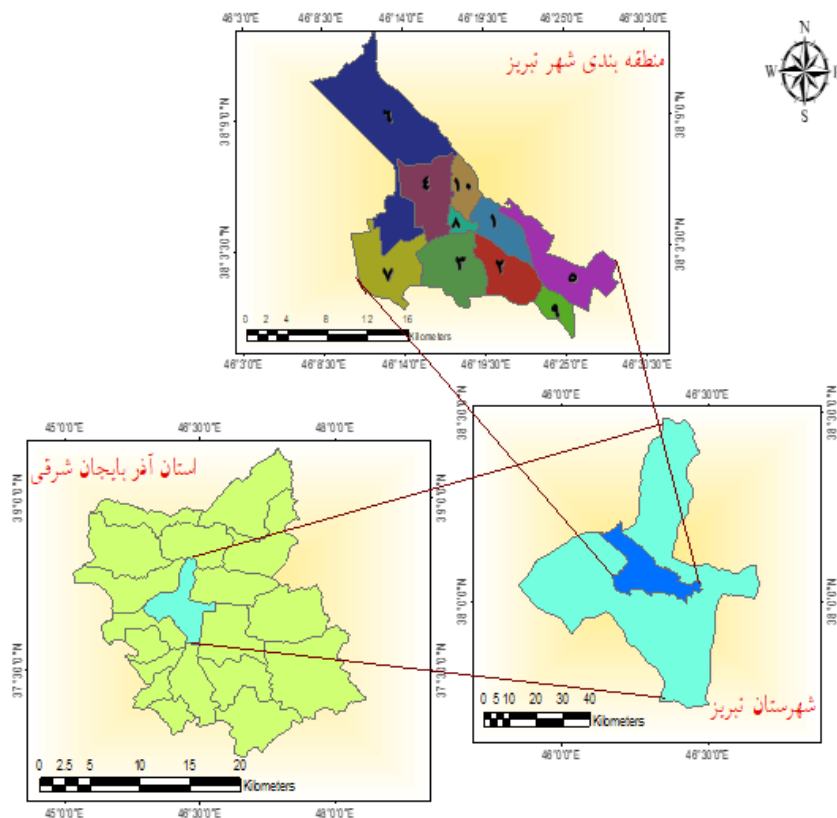
سبز در این منطقه اشاره کردند و نشان دادند که سرانه فضای سبز در این منطقه بسیار پایین است و شاخص‌های مختلف کیفیت فضای سبز در شرایط نامطلوبی قرار دارند. محمودزاده و همکاران (۱۳۹۷) با استفاده از ابزارهای مدیریتی و تحلیل SWOT، به بررسی عملکرد مدیریت شهری منطقه ۳ تبریز در توسعه فضای سبز شهری پرداختند و نتیجه گرفتند که این منطقه در موقعیت تهاجمی قرار دارد، اما استراتژی‌های موثری برای توسعه پارک‌های درون‌شهری نیاز است. در نهایت، درگاهی کفشگرکلایی و همکاران (۱۴۰۱) نیز به کمبود شدید فضای سبز در منطقه‌ای که مورد بررسی قرار دادند، اشاره کرده و تاکید کرده‌اند که عملکرد مدیریت شهری در این منطقه نیاز به بازبینی و اصلاح دارد. این پژوهش‌ها به طور کلی نشان می‌دهند که مدیریت فضای سبز شهری در مناطق مختلف ایران با مشکلاتی از قبیل کمبود فضا، عدم توزیع عادلانه، و نارضایتی شهروندان مواجه است و نیازمند اصلاحات جدی است.

روش تحقیق

این بررسی با توجه به هدف آن از نوع تحقیقات کاربردی-توسعه‌ای و با توجه به روش انجام کار از ماهیتی توصیفی-تحلیلی برخوردار بود. گردآوری اطلاعات از طریق مطالعات اسنادی-کتابخانه‌ای، مقالات موجود و سالنامه‌های آماری و اطلاعات استخراج شده از طرح‌های شهری تبریز و همچنین مطالعات میدانی و مراجعه به شهرداری و سازمان سیما، منظر و فضای سبز شهری شهرداری تبریز صورت گرفته است. جهت ارزیابی میزان رضایت شهروندان از امکانات خدماتی و تسهیلاتی و امنیت پارک‌های شهری تبریز، از روش پرسشنامه استفاده شد. تعیین حجم نمونه با روش نمونه‌گیری تصادفی و با استفاده از مدل کوکران مشخص شد که ۴۱۵ نفر از شهروندان مورد پرسش قرار گرفتند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و آزمون T در نرم افزار SPSS برای بررسی رابطه بین میزان رضایتمندی شهروندان و کمیت و کیفیت خدمات پارک‌های شهری استفاده شده است. سوالات مطرح شده در پرسش‌نامه بر اساس اقدامات مدیریتی که وجود آن‌ها در پایداری فضای سبز و رضایت شهروندان از پایداری فضای سبز و رضایت شهروندان از عملکرد شهرداری در مدیریت فضاهای سبز و پارک‌های شهری است، مطرح شد. پرسش‌نامه به صورت پایلوت در سه منطقه ۵، ۸ و ۷ توزیع شد.

منطقه مورد مطالعه

شهر تبریز به عنوان مرکز سیاسی، اداری و خدماتی استان آذربایجان شرقی در شمال غرب کشور ایران واقع شده است. بر اساس آمار آخرین سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، دارای جمعیتی معادل ۱/۸ میلیون نفر بوده است. وسعت تبریز به طور تقریبی ۳۷۶/۲۵ کیلومتر مربع است. بر اساس تقسیمات کالبدی طرح جامع، این شهر به ۱۰ منطقه تقسیم شده است (مفرح و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۵).

شکل ۱: موقعیت کلاشهر تبریز و مناطق ده گانه

مولفه های مدیریتی مورد مطالعه در این بررسی به چهار دسته تقسیم بندی شدند که شامل مولفه های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی فضاهاى سبز بود جدول (۱). علاوه بر آن مشکلات پیش روی مدیریت مطلوب در شهرداری نیز مرد پرسش قرار گرفت که در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۱: مولفه های طراحی فضای سبز موثر بر ارتقای کیفیت

هدف	مولفه	معیار ها	زیر معیار ها	توضیحات	نوع
برنامه ریزی فضای سبز	کاربردی	معماری	سازگاری	نسبت مساحت کاربری های ناسازگار به محدوده بلافاصله عملکردی پارک	کیفی
			کمیت دسترسی	تعداد استفاده کنندگان از پارک ها و فضای سبز	کمی
	دسترسی	معماری	حوزه نفوذ پارک	میانگین مسافت طی شده برای استفاده از پارک ها و فضای سبز	کمی
			کیفیت دسترسی	عملکرد معابر منتهی به پارک ها و فضا های سبز	کیفی
	تراکم	معماری	جمعیت	جمعیت ساکن در حوزه عملکردی پارک ها و فضای سبز	کمی
			سرانه	سرانه پارک و فضای سبز	کمی
			وسعت	سهم فضای سبز از کل مساحت شهر	کمی

کالبدی	عناصر زیرساختی و روساختی	تجهیزات فرهنگی و ورزشی	امکانات فرهنگی و تجهیزات ورزشی ایجاد شده در پارک ها و فضای سبز	کیفی
		وضعیت مبلمان و روشنایی	وضعیت نیمکت ها، المان ها، سیستم روشنایی و سایر مبلمان موجود در پارک ها و فضای سبز	کیفی
	طراحی	چشم انداز	وضعیت منظره و چشم انداز پارک و فضای سبز	کیفی
		وضعیت ساختاری پارک	ستون ها و دیوار های تزئینی، المان ها، آبنا ها و آبراه ها	کیفی
		برآورد حداکثر انتظارات مردم	ارزیابی مردم از نحوه طراحی پارک ها و فضای سبز	کیفی
اجتماعی	تعامل اجتماعی	روابط اجتماعی	امکان شکل گیری قرارگاه های رفتاری در پارک ها و فضای سبز	کیفی
	امنیت اجتماعی		احساس امنیت اجتماعی برای خانواده و افراد در محوطه پارک و فضای سبز	کیفی
	فعالیت های فرهنگی و اجتماعی	شکل گیری نهاد های اجتماعی	ایجاد نهاد های اجتماعی در پارک ها و فضا های سبز	کیفی
		مشارکت در فعالیت های فرهنگی	تشویق به مشارکت مردم در فعالیت های گروهی یا فردی	کیفی
	گذران اوقات فراغت	الگوی اوقات فراغت	رفع نیاز های مراجعه کنندگان	کیفی
	عدالت اجتماعی	قشر های درآمدی	امکان ایجاد درآمد با وساطت فضای سبز	کیفی
		پراکندگی فضای سبز	توزیع پارک ها و فضای سبز در سطح شهر	کیفی
	اقتصادی	صرفه جویی در مصرف انرژی	استفاده صحیح از منابع و تجهیزات	فضای سبز و کنترل انرژی (کنترل تابش نور خورشید و درجه حرارت، کنترل باد و جریان هوا)
قیمت و ارزش زمین		قیمت زمین در محل قرارگیری پارک و فضای سبز	کمی	
زیست محیطی	پایداری	مکان یابی اکولوژیکی	مکان یابی فضای سبز بر اساس اکولوژیک (بررسی ساختار ها، عملکرد ها و تغییرات فضای سبز در طول زمان)	کمی
		کاشت گونه های سازگار	گونه های سازگار با شرایط اقلیمی	کمی
	بهداشت و سلامت	بهداشت محیط	از لحاظ نظافت و پاکیزگی پارک ها و فضای سبز	کیفی
		پوشش گیاهی	انتخاب پوشش گیاهی مناسب و متنوع	کیفی

ماخذ: نگارنده

جدول ۲: تنگناها و مسائل شهرداریها در برابر مدیریت بهینه

مؤلفه	بیان مشکلات پیش روی مدیریت شهری
تداخل قوانین	۱- قدیمی بودن قوانین شهرداری و عدم تناسب آن با نیازهای جدید شهروندان
	۲- تداخل قوانین شهرداری با سایر دستگاهها و تضعیف جایگاه شهرداری در برابر وظایف قانونی سایر دستگاهها (نمونه موردی وضع قوانین تجمیع عوارض و ارزش افزوده بویژه در شرکتهای خدماتی مانند برق، مخابرات، آب و فاضلاب و... موجب تضعیف جایگاه شهرداری در کسب منابع درآمدی گردیده است)

عدم هماهنگی	۳- نبود و ضعف هماهنگی بین دستگاههای اجرایی با شهرداری در ارائه خدمات که منجر به افزایش هزینه های خدمات شهری می گردد.
ضعف ضمانت اجرایی	۴- ضعف و عدم ضمانت اجرایی جهت اجرای کامل قوانین مربوط به شهرداری (مانند پیگیری احقاق مفاد قانونی ماده ۷۷-۱۰۰ و ۵۵ و... شهرداری)
شایستگی مدیریت	۵- ضعف تصمیم گیری و قاطعیت تصمیم گیری و آگاهی ناکافی از شرایط حاکم بر حیطه وظایف شهرداری
عدم وجود مدیریت واحد شهری	۶- عدم اعمال مدیریت واحد شهری (در ماده ۱۳۶ قانون برنامه پنج ساله سوم دولت متعهد به اجرای این بند قانونی بوده که در برنامه چهارم نیز تنفیذ شده بوده است)
ضعف تخصص	۷- ضعف و فقدان تخصص مرتبط در بین شهرداران منتخب از سوی شوراهای بدلیل متعدد از جمله عدم رغبت مدیران توانمند به فعالیت در شهرداری به دلیل معذوریتهای حقوقی، فنی، اجتماعی و...
فرهنگ ضعیف شناخت شهرداری	۸- فقدان فرهنگ عمومی در شناختن شهرداری به عنوان یک سازمان عام المنفعه محلی و منتخب مردم و ضعف در همکاری عمومی شهروندان با شهرداری
مشکلات مالی	۹- اتکای شهرداریها به بودجه دولتی و کاهش شدید کمکهای مالی دولت به شهرداریها و ایجاد مشکلات ناشی از تصمیمات دولت در خصوص استقلال شهرداریها
تخصیص نادرست منابع	۱۰- اعمال بخشودگی های متعدد و حذف برخی از درآمدهای شهرداری و واریز آن به سایر منابع
وابستگی قوانین مالی	۱۱- وابستگی حقوقی قانونی شهرداری به قیمتهای منطقه ای دارایی که متناسب با بهای خدمات و نیازهای مالی شهرداریها نمی باشد.
تورم بالا	۱۲- تورم بالا و افزایش مستمر هزینه ها و عدم دسیایی به منابع پیش بینی شده در بودجه سنواتی شهرداریها
ضعف خدمات الکترونیک	۱- ضعف در ساختار اداری و مالی و اجرائی شهرداریها بواسطه نبود ارائه خدمات شهر الکترونیک (مجازی) به مردم در جهت کاهش هزینه ها
ضعف نیرو های انسانی	۲- ضعف در ساختار تشکیلاتی و نیروی انسانی شهرداریها و عدم تناسب با توسعه و تنوع نیازهای اجتماعی شهروندان بعنوان نمونه ساختار شهرداریها در امور فرهنگی و اجتماعی بسیار ضعیف می باشد.
عدم تناسب توزیع درآمد های شهرداری	۳- عدم تناسب. نبود شفافیت در شاخص های توزیع منابع درآمدی حاصل از جمع عوارض و ارزش افزوده اختصاص یافته از سوی امور مالیاتی
کاهش سرمایه گذار	۴- کاهش حضور سرمایه گذاران در بخش ساخت و ساز بویژه در بخش مسکن در بافت شهرها بدلیل رکورد بخش مسکن و تبعات ناشی از اجرای طرح مسکن مهر
درآمد ناپایدار	۵- روی آوردن شهرداریها به کسب درآمد ناپایدار مانند افزایش فروش تراکم- فروش و حذف پارکینگ و ...
ناهماهنگی سازمان و دستگاه اجرایی	۶- عدم تبیین وظایف مشخص بین شهرداریها و دستگاههای اجرائی در موارد مربوط به امور شهر. (مثلا در امر نظارت، ساماندهی و کنترل امور حمل و نقل درون شهری، آذانسها، حمل و نقل برون شهری و... با تداخل وظایف دستگاههایی نظیر صنعت، معدن تجارت و سازمان حمل و نقل و پایانه و... مواجه می باشد).
محدودیت حقوقی مدیران	۷- پایین بودن ضریب حقوقی شهرداران در مقایسه با حجم مسئولیت قانونی واگذار شده و توقعات مردم و انتظارات شوراها (این امر موجب عدم رغبت حضور مدیران توانمند در شهرداریها می گردد)
توقع بالا	۸- توقعات بیش از حد و خارج از توان شهرداری از سوی شوراها و اعمال نفوذ شوراها در ساختار برنامه و بودجه شهرداری که گاها موجب اختلال در روند توسعه شهری می گردد.
بهره وری پایین نیرو های انسانی	۹- بهره وری کم در نیروی انسانی در شهرداری به دلیل ضعف و عدم اجرای اتوماسیون در سیستم اداری، اجرائی و مالی شهرداری
انتظار بالا از شهرداری	۱۰- انتظار بالای دستگاههای اجرائی از شهرداری در ارائه خدمات جنبی و خارج از وظایف محوله شهرداریها در طول سال و بمناسبتهاهای خاص، ملی و مذهبی و...

۱۲- کمبود کمک مالی به شهرداری	تنظیم و تحقق بودجه	۱۲- کمبود کمکهای مالی دولت به شهرداریها در سالهای ۱۳۸۹ تاکنون بدلیل مشکلات عمومی دولت در
گرانی تجهیزات	۱۵- مشکلات مربوط به گرانی و کمبود برخی تجهیزات مورد نیاز ارائه خدمات مانند قیر، خودروها و ماشین آلات تخصصی و... که شهرداریها را از دستیابی به منابع درآمدی پایدار با مشکل مواجه ساخته است.	
عدم برآورد صحیح	عدم وجود آمار مناسب و شناخت صحیح نیازها، باعث تخصیص نامناسب منابع می شود.	
کمبود انگیزه	۱۹- ضعف بنیه مالی و جبران خدمات کارکنان شهرداری در مقایسه با سایر دستگاههای مشمول قانون خدمات کشوری (کاهش انگیزه در بین کارکنان را در پی دارد)	
کاهش درآمد ها	۲۰- مشکلات حقوقی و فنی شهرداریها در زمینه تامین تامین وثیقه و جلب مشارکت بانکها در جهت ایجاد تاسیسات درآمدزا برای شهرداریها و...	

یافته های پژوهش

در این بررسی به دلیل نرمال بودن جامعه، از آزمون T تک نمونه ای استفاده شد. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل فرضیه این پژوهش (شهروندان شهر تبریز از عملکرد شهرداری در بخش های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی فضای سبز شهری رضایت دارند) در بخش مولفه های کالبدی فضای سبز، مولفه های سازگاری، کمیت دسترسی، حوزه نفوذ پارک و سرانه فضای سبز، وسعت، چشم انداز، وضعیت ساختاری پارک و برآورد حداکثر انتظارات مردم سطح معنی داری کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ بود. در نتیجه در خصوص این مولفه های کالبدی فضای سبز، فرض صفر رد می شود. در تمامی این مولفه ها سطح آماره T منفی بوده که نشان می دهد شهروندان از مدیریت شهرداری در این بخش از فعالیت های فضای سبز رضایت ندارد. در خصوص مولفه های کیفیت دسترسی، جمعیت، تجهیزات فرهنگی و ورزشی و وضعیت مبلمان و روشنایی سطح معنی داری بیشتر از سطح خطای ۰/۰۵ بود و در نتیجه فرض صفر تایید می شود که بیانگر رضایت نسبی شهروندان از این مولفه ها می باشد جدول (۳).

جدول ۳: نتایج آزمون T از عملکرد شهرداری در بخش فضای سبز

مولفه	معیار ها	زیر معیار ها	Mean	std	Std error	T	p.value
کالبدی	کاربردی	سازگاری	2.0	0.6	0.0280	-35.55	0.00
	دسترسی	کمیت دسترسی	2.0	0.6	0.0287	-34.41	0.00
		حوزه نفوذ پارک	2.5	0.9	0.0435	-12.21	0.00
		کیفیت دسترسی	3.0	1.2	0.0572	-0.63	0.53
	تراکم	جمعیت	3.0	1.2	0.0581	-0.53	0.59
		سرانه فضای سبز	2.5	0.9	0.0430	-11.24	0.00
		وسعت	2.0	0.6	0.0279	-35.60	0.00
	عناصر زیرساختی و روستا	تجهیزات فرهنگی و ورزشی	2.9	1.1	0.0551	-1.36	0.17
		وضعیت مبلمان و روشنایی	2.9	1.1	0.0544	-1.55	0.12
	طراحی	چشم انداز	2.0	0.6	0.0278	-35.08	0.00
		وضعیت ساختاری پارک	2.0	0.6	0.0286	-36.70	0.00
		برآورد حداکثر انتظارات مردم	2.0	0.6	0.0272	-37.01	0.00

0.00	-10.63	0.0447	0.9	2.5	روابط اجتماعی	تعامل اجتماعی	اجتماعی
0.18	-1.33	0.0556	1.1	2.9		امنیت اجتماعی	
0.00	-35.52	0.0282	0.6	2.0	شکل گیری نهاد های اجتماعی	فعالیت های فرهنگی و اجتماعی	
0.00	-34.71	0.0286	0.6	2.0	مشارکت در فعالیت های فرهنگی		
0.00	-13.42	0.0420	0.9	2.4	الگوی اوقات فراغت	گذران اوقات فراغت	
0.00	-12.74	0.0430	0.9	2.5	قشر های درآمدی	عدالت اجتماعی	
0.00	-11.29	0.0412	0.8	2.5	پراکندگی فضای سبز		
0.00	-33.56	0.0274	0.6	2.1	استفاده صحیح از منابع و تجهیزات	صرفه جویی در مصرف انرژی	اقتصادی
0.00	-11.97	0.0413	0.8	2.5		قیمت و ارزش زمین	
0.00	-11.78	0.0427	0.9	2.5	مکان یابی اکولوژیکی	پایداری	زیست محیطی
0.00	-10.81	0.0429	0.9	2.5	کاشت گونه های سازگار		
0.72	0.36	0.0584	1.2	3.0	بهداشت محیط	بهداشت و سلامت	
0.00	-12.26	0.0439	0.9	2.5	پوشش گیاهی		

ماخذ: یافته‌های مستخرج از پرسش‌نامه، ۱۴۰۳

یکی از مهمترین بخش های مدیریتی شهرداری در خصوص فضای سبز، سرانه فضای سبز و وسعت فضای سبز نسبت به کل مساحت شهر می باشد که مورد رضایت شهروندان قرار نگرفت. در جدول (۴) مقایسه بین استانداردهای جهانی سرانه فضای سبز با شهرهای ایران و از جمله تبریز انجام شده است. بر اساس جدول (۴) مشاهده می شود که اختلاف بسیار بالایی بین سرانه فضای سبز برای شهر های جهان وجود دارد. به عنوان مثال سرانه فضای سبز برای اسلو معادل ۵۳۲ متر مربع برای هر فرد است، در حالی که سرانه فضای سبز برای لیسبون در پرتغال معادل ۷,۴ متر مربع است. سرانه فضای سبز شهر تبریز نیز برای سال میلادی ۲۰۲۳ معادل ۱۶,۱۶ متر مربع است که تا حصول استاندارد ۲۰-۲۵ متر مربع اختلاف دارد. با وجود اینکه در کل مشاهده می شود که عمده کشورهای پیشرفته جهان از سرانه فضای سبز بالایی برخوردار هستند، ولی در تعدادی از کشورهای پیشرفته، سرانه فضای سبز حتی کمتر گزارش شده است. به عنوان مثال در سئول کره جنوبی سرانه فضای سبز ۱۶,۸ درصد گزارش شده است که با اختلاف کمی از سرانه فضای سبز شهر تبریز بیشتر است.

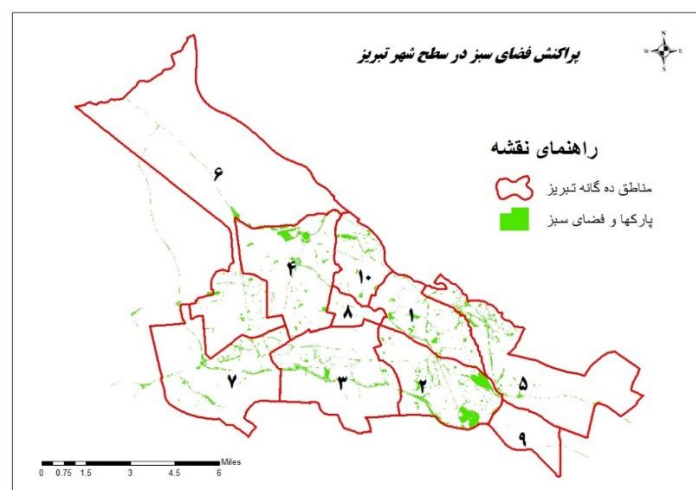
جدول ۴: درصد فضای سبز و سرانه فضای سبز در شهر های جهان

شهر	% از مساحت شهری	سرانه فضای سبز
لس آنجلس (آمریکا)	۳۴,۷	۱۱۳,۷
رم (ایتالیا)	۳۸,۹	۱۱۶,۸
لندن (انگلیس)	۳۳	۶۸,۶
هلسینکی (فنلاند)	۴۰	۱۳۵,۵

۲۹,۹	۲۶	دوبلین (ایرلند)
۲۰,۳	۲۴	کیپ تاون (آفریقای جنوبی)
۷,۴	۲۲	لیسبون (پرتغال)
۲۵,۸	۲۷	نیویورک (آمریکا)
۵۳۲,۲	۶۸	اسلو (نروژ)
۱۵۵,۴	۴۶	سیدنی (استرالیا)
۱۰۵,۴	۴۱	زوریخ (سوئیس)
۶۳	۴۰	هنگ کنگ
۱۶,۸	۲۷,۸	سئول (کره جنوبی)
۸۰,۹	۴۰,۹	شن زن (چین)
۳۷۳,۷	۴۰,۶	پکن (چین)
۴۹,۶	۴۰	استکهلم (سوئد)
۱۱۱,۵	۴۵,۵	وین (استرالیا)
۶۶,۶	۲۴	ژوهانسبورگ (آفریقای جنوبی)
۹۶,۴	۴۷	سنگاپور
۱۶,۱۶	۱,۱۴	تبریز
۲۵-۲۰		استاندارد جهانی

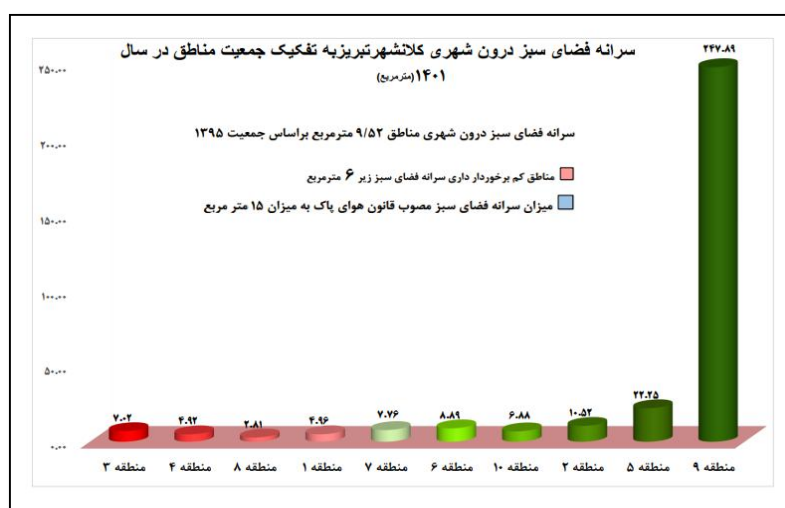
منبع: world city culture forum

طبق نتایج جدول (۳) کمیت دسترسی و حوزه نفوذ پارک‌ها و فضای سبز، مورد رضایت شهروندان قرار نگرفته است. در واقع حوزه نفوذ پارک بر کمیت دسترسی تاثیر می‌گذارد که خود تحت تاثیر توزیع فضای سبز در شهرها قرار می‌گیرد. توزیع عادلانه فضای سبز بی‌شک بر میزان دیدار کنندگان تاثیر می‌گذارد که بی‌شک آثار اجتماعی بسیار مفیدی خواهد داشت. با توجه به گفته‌های فوق، میزان کمی فضای سبز نمی‌تواند تنها معیار برای برآورد نیاز شهرها به فضاهای سبز باشد. به طوری که دباغ و دباغ (Dabbagh and Dabbagh, 2022: 22) اظهار داشت که کیفیت فضای سبز بیشتر از کمیت آن در برآورد نیاز شهرنشینان به فضاهای سبز نقش دارد. در این راستا پراکنش فضای سبز اولین مولفه مهم تاثیرگذار بر کیفیت فضای سبز از دید عموم مردم است که بر کمیت دسترسی و حوزه نفوذ پارک‌ها نیز که مولفه‌هایی کمی هستند، تاثیر منفی می‌گذارد. در وهله اول توزیع فضای سبز در سطح شهرها از اصول اولیه تعیین‌کننده کارایی فضاهای سبز است. بر اساس نقشه منتشر شده توسط شهرداری تبریز، توزیع فضاهای سبز شهری در مناطق حاشیه شمالی و شرقی تبریز بیشتر به چشم می‌خورد و در بخش‌های مرکزی که بیشترین توزیع آلودگی را دارد، فضا‌های سبز بسیار کم هستند. علاوه بر آن این توزیع نامتقارن فضای سبز، نه تنها نمی‌تواند نقشی را در کنترل ترافیک شهر تبریز داشته باشد، که خود در اواخر روز باعث ایجاد ترافیک‌های سنگینی می‌شود شکل (۲).

شکل ۲: پراکنش فضای سبز در سطح شهر تبریز

علاوه بر آن با توجه به جدول (۵) که آمار سرانه فضای سبز مناطق تبریز در سال ۱۴۰۱ را نشان می دهد و همچنین شکل (۳)، سرانه فضای سبز درون شهری تبریز به تفکیک جمعیت مناطق در سال ۱۴۰۱ را نشان میدهد مشاهده می گردد که اختلاف بالایی بین مناطق از نظر سرانه فضای سبز وجود دارد و هیچ تناسبی با میزان جمعیت ندارد. محققین گزارش نموده اند که جاگذاری مناسب فضاهای سبز در سطح شهر، می تواند از شدت ترافیک در طول روز جلوگیری کند (Dall'Ara et al, 2019: 110). لذا به نظر می رسد مدیریت شهری تبریز در دهه های اخیر در جهت نیل به این هدف ایجاد فضاهای سبز ناکام بوده است. هرچند که توزیع نامناسب فضاهای سبز در سطح شهرها، نمی تواند نقش چندانی در کنترل جزایر گرمایی نیز داشته باشد (Marando et al, 2021:46).

شکل ۳: سرانه فضای سبز درون شهری تبریز به تفکیک جمعیت مناطق در سال ۱۴۰۱

جدول ۵: آمار سرانه فضای سبز مناطق و انبوه کاری های تبریز در مناطق تبریز در سال ۱۴۰۱

منطقه	جمعیت مناطق	تعداد پارکها	مساحت پارکها	انبوهکاریها	میدان و رفوها	جمع	سرانه به تفکیک مناطق
۱	۲۱۸۶۴۷	۳۶	۷۰۳۵۱۸	۱۶۸۳۰۵	۲۱۳۰۵۹	۱۰۸۴۸۸۲	۴۰۹۶
۲	۱۹۶۵۰۷	۳۶	۱۰۷۰۵۲۹	۵۸۴۳۶۳	۴۱۳۴۹۳	۲۰۶۷۳۸۵	۱۰۰۵۲
۳	۲۲۹۴۷۴	۲۷	۵۳۹۴۵۸	۹۰۳۷۳۷	۱۶۷۰۱۱	۱۶۱۰۲۰۶	۷۰۰۲
۴	۳۱۵۱۸۳	۵۵	۹۶۲۷۵۰	۱۱۹۳۲۰	۴۶۸۱۹۸	۱۵۵۰۲۶۸	۴۰۹۲
۵	۱۳۴۶۲۰	۲۷	۱۹۴۷۵۴۲	۶۱۰۷۲۹	۴۳۴۴۹۰	۲۹۹۴۷۶۱	۲۲۰۲۵
۶	۱۰۸۹۵۹	۳۰	۴۶۲۶۹۳	۶۱۳۴۵	۴۴۴۶۱۲	۹۶۸۶۵۰	۸۰۸۹
۷	۱۶۱۸۷۳	۳۱	۴۳۶۷۵۱	۵۸۸۱۱۳	۲۳۲۰۲۹	۱۲۵۶۸۹۳	۷۰۷۶
۸	۲۹۳۸۴	۹	۶۱۳۳۷	۷۶۳۳	۱۳۵۹۶	۸۲۴۶۶	۲۰۸۱
۹	۲۲۵۰	۱۱	۱۳۷۱۹۳	۶۱۶۱۸۰	۲۹۳۷۲	۷۸۲۷۴۵	۳۴۷۰۸۹
۱۰	۱۸۷۹۵۸	۱۷	۶۰۸۴۹۰	۶۶۷۹۳۶	۱۶۳۱۶	۱۲۹۲۶۴۲	۶۰۸۸
انل کلی		۱	۴۳۶۱۹۵	۲۷۳۸۰۳		۷۰۹۹۹۸	۳۰۶۱
باغلاباغي		۱	۲۲۰۰۰۰			۲۲۰۰۰۰۰	۱۱۰۲۰
گلزار		۲	۷۲۰۰	۴۲۱۸۷۵	۳۸۴۵۹	۴۶۷۵۳۴	۲۰۰۴
آرپادرسى		۱	۰	۱۱۲۰۰۰۰		۱۱۲۰۰۰۰	
عينالى		۱	۰	۶۰۰۰۰۰۰	۰	۶۰۰۰۰۰۰	
انل باغي		۱	۰	۲۱۳۰۰۰۰	۰	۲۱۳۰۰۰۰	
استادبوم		۱	۰	۴۰۵۰۵۷	۰	۴۰۵۰۵۷	
عباس ميرزا		۱	۰	۳۹۰۰۰۰۰	۰	۳۹۰۰۰۰۰	
جمع كل مناطق	۲۸۸		۷۵۹۳۵۵۶	۵۰۲۳۳۳۹	۲۴۷۱۵۳۵	۱۵۰۸۸۴۳۰	
جمع كل انبوهكاريها	۰		۰	۱۳۰۵۵۵۰۵۷	۰	۱۳۰۵۵۵۰۵۷	
جمع كل مناطق و انبوهكاريها (مترمربع)							۲۸,۶۴۳,۴۸۷
سرانه مناطق بر اساس جمعيت ۱۳۹۷ (مترمربع)							۸۰۵۱
سرانه كل مناطق و انبوهكاريها بر اساس جمعيت ۱۳۹۷ (مترمربع)							۱۶۰۱۶

ایده شهرهای سبز از اواخر قرن بیستم به عنوان یکی از راه حل های شهرسازی برای کاهش معظلات زیست محیطی شهرهای رایج و به منظور تحقق توسعه پایدار شهری به وجود آمد (Tran et al, 2020: 178). از دیدگاه لمان (۲۰۱۲) هدف رویکرد شهر سبز در شهر ها این است که به کمک برنامه ریزی یکپارچه و سرمایه گذاری، محیط شهری با مشخصاتی به شرح زیر همراه باشد: پاسخی مناسب برای آب و هوا، موقعیت، زمینه و بهینه سازی دارایی های طبیعی مانند نور خورشید و جریان بادهای، محیطی آرام، تمیز و موثر با محیط زیست سالم، از بین برنده یا کاهش دهنده توزیع و انتشار دی اکسید کربن باشد. اما آنچه که در این مقاله بیشتر مورد توجه قرار می گیرد، کیفیت بصری و ساختاری فضای سبز می باشد. به باور کارشناسان در این خصوص شهر سنگاپور یکی از بهترین فضاهای سبز را دارد. سنگاپور کمترین میزان آلودگی هوا و آب را در جهان دارد. این شهر همچنین استانداردهای بهره وری انرژی را برای ساختمان ها و وسایل نقلیه اعمال می کند و در قوانین خود مالیات کربن را نیز گنجانده است. آنچه این شهر سبز را واقعاً به عنوان پیشرو در توسعه پایدار شهری متمایز می کند، فضای سبز آن است. سنگاپور صدها مایل مسیرهای پیاده روی و دوچرخه سواری دارد و باغ های کنار خلیج سنگاپور در سراسر جهان به عنوان یک شاهکار باغبانی شناخته می شود. این فضاهای سبز نه تنها فضاهای طبیعی زیبایی را در محله های خود برای ساکنان فراهم می کند، بلکه با کاهش گرما و افزایش تنوع زیستی، شرایط محیطی را نیز بهبود می بخشد. اما مهمترین چیزی که در این شهر

جلب توجه می کند، توزیع فضای سبز چشم نواز در تمامی نقاط شهر است (Rowe, 2019: 39). در این بررسی در بین مولفه های کاربردی، مولفه های چشم انداز و وضعیت ساختاری پارک ها نیز مورد تایید شهروندان قرار نگرفت جدول (۳). منظر پارک ها نقش مهمی را در عملکرد پارک های شهری با مزایای بسیار زیاد دارد. در هر حال درک کمی در خصوص عملکرد و مزایای زیبایی منظر در کشور های خاورمیانه و از جمله ایران وجود دارد (Hami and Maruthaveeran, 2018: 48). بر اساس اظهار نظر تالن و الیس (Talen & Ellis, 2004: 11) هنر و زیبایی بایستی در شهر ها اعمال شود. بهره برداری از ابعاد زیبایی در نقشه کشی شهری، بایستی در الویت قرار داده شود (Ache, 2023: 1193). نورد و همکاران (Nordh et al, 2009: 226) اظهار داشتند که عناصر منظر بوستانهای شهری از جمله کیفیت پوشش علفی، بوته ای و درختی در منظر قابل مشاهده از یک چشم انداز را به عنوان مهم ترین عوامل در ایجاد آرامش روحی و درک زیبایی معرفی میکنند. اعتقاد بر این است که در بوستان های شهری جنبه های طبیعی منظر در ایجاد آرامش روانی اثری بسزایی داشته به طوری که اثر عوامل اقتصادی اجتماعی منظر را کمرنگ میکند. با این وجود پارک ها ترکیبی از مناظر طبیعی و مصنوعی هستند که در کنار هم می توانند بر زیبایی منظر پارک ها بیفزایند (Grahn and Stigdotter, 2010: 265). مطالعات نشان داده است که موقعیت چشم انداز، نوع و ترکیب منظر نقش موثری در درک بازدیدکنندگان از منظر دارند. به همین دلیل ارزیابی کیفیت زیباشناختی منظر به عنوان موضوعی ذهنگرا یا غیرعینی شناخته می شود. طبق نتایج به دست آمده در مناظر با کیفیت زیبا شناختی عالی، ویژگی های ساختاری منظر شامل ترکیب منظر و سیمای منظر نیز جایگاهی ویژه در تعیین کیفیت زیبا شناختی منظر می یابند. بر اساس نظریه محققان، جذابترین یا زیباترین الگوها آنهایی هستند که واجد بزرگی و شدت اند. آنها بزرگی را در طیفی از مقیاس های متفاوت، تنوع یا پیچیدگی (ترکیب منظر) با حضور جزئیات متفاوت می بیند. شدت به معنای بزرگنمایی قیاسی، بدون توجه به تنوع جزئیاتی است که موجب بزرگی می شود. Jacquette زیبایی را در منظر می بیند که اشیاء در آن کاملاً جدا، متمایز و متنوع اند ولی همزمان اشیاء به صورت پیوسته و متوالی ظاهر می شوند. وی معتقد است ارتباط بین اجزا نوعی زیبایی به وجود می آورد که بسیار فراتر از آن گونه زیبایی است که از خود اجزا ناشی می شود که تأکیدی بر ترکیب منظر به عنوان عامل اصلی در ارزیابی کیفیت منظر عالی دارد (جهانی و محمدی فاضل، ۱۳۹۵: ۹۵۲). لذا جهت کاربری بهینه، مدیریت شهرداری در خصوص توسعه و بازسازی فضای سبز به گونه ای باشد که بهترین ترکیب منظر با بیشتر زیبایی حاصل شود. زیبایی منظر بی شک می تواند مهمترین عامل جذب شهروندان به فضا های سبز باشد. بررسی مولفه های اجتماعی منظر نشان داد که مولفه های روابط اجتماعی، شکل گیری نهاد های اجتماعی، مشارکت در فعالیت های فرهنگی، الگوی اوقات فراغت، قشرهای درآمدی و پراکندگی فضای سبز سطح معنی داری کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ بود. در نتیجه در خصوص این مولفه ها فضای سبز، فرض صفر رد می شود. در تمامی این مولفه ها سطح آماره T منفی بوده که نشان می دهد شهروندان از مدیریت شهرداری در این بخش از فعالیت های فضای سبز رضایت ندارد. در خصوص مولفه امنیت اجتماعی سطح معنی داری بیشتر از سطح خطای ۰/۰۵ بود و در نتیجه فرض صفر تایید می شود که بیانگر رضایت نسبی شهروندان از این مولفه ها می باشد جدول (۳). بررسی منابع متعدد نشان می دهد اعمال معیارهای استاندارد کیفیت و توزیع پارک های شهری و فضاهای سبز عمومی، مرحله مهمی از ارزیابی پارک ها است (Donalson et al, 2010: 17). همانطور که بحث شد، توزیع پارک ها در سطح شهر تبریز بایستی در اولویت برنامه ریزی کلان شهری قرار داده شود تا عموم

مردم سطح شهر بتوانند از فضاهای سبز بهره کافی داشته باشند. با این وجود ایجاد فعالیت های اجتماعی و فرهنگی از مهمترین وظایف شهرداری ها در کنار ایجاد بستری مناسب (فضاهای سبز) برای این فعالیت ها است. امروزه رویکرد به فضای سبز در کلانشهر های اروپایی، ساخت و طراحی و مدیریت فضای سبز از فضای کالبدی محض دور شده است. به طوری که امروزه این فضاها به عنوان مکانی مناسب که می تواند آثار اجتماعی، فرهنگی و روان شناختی مثبت داشته باشند، تاکید می شود. اما علیرغم اهمیت فعالیت های اجتماعی و فرهنگی، برنامه ریزی در خصوص اجرای این فعالیت ها اغلب در پارک های سطح شهر ها نادیده گرفته شده و اینگونه فعالیت ها عمدتاً محدود به برگزاری محدود فعالیت های ورزشی شده است. بررسی مولفه های اقتصادی و زیست محیطی منظر نشان داد که مولفه های استفاده صحیح از منابع و تجهیزات، قیمت و ارزش زمین، مکان یابی اکولوژیکی، کاشت گونه های سازگار و پوشش گیاهی، سطح معنی داری کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ بود. در نتیجه در خصوص این مولفه ها فضای سبز، فرض صفر رد می شود. در تمامی این مولفه ها سطح آماره T منفی بوده که نشان می دهد شهروندان از مدیریت شهرداری در این بخش از فعالیت های فضای سبز رضایت ندارد. در خصوص مولفه بهداشت محیط سطح معنی داری بیشتر از سطح خطای ۰/۰۵ بود و در نتیجه فرض صفر تایید می شود که بیانگر رضایت نسبی شهروندان از این مولفه می باشد جدول (۳). در بین مولفه های اقتصادی و زیست محیطی، انتخاب پوشش گیاهی مناسب برای هر منطقه، نقش مهمی را در مدیریت زیست محیطی فضاهای سبز شهری دارد. درختان در طول سال به کمک رنگ های مستقل یا ترکیب رنگ ها، شکل های متحرک سایه ها، تغییرات برگ، میوه و بافت و هماهنگی منظره، جذابیت های بصری و احساسی ایجاد می کنند. گوناگونی درختان در اغلب مناطق به طراح اجازه می دهد تا محدوده وسیعی از استنباط های مختلف و کیفیت های ویژه آن ها را به وجود آورند (Asaduzzaman and Sadat, 2020: 23). انتخاب نوع گیاه و تنوع آن مواردی هستند که در کشت گونه های گیاهی در شهرهای کشور اغلب نادیده گرفته می شوند و مدیران بسته تاریخچه کوتاه مدت کشت یک گونه، اقدام به کاشت می کنند.

در بخش دوم نتایج، عوامل موثر بر عملکرد شهرداری در بخش فضای سبز مورد پرسش قرار گرفت جدول (۶). با توجه به نتایج حاصل از تحلیل فرضیه این پژوهش (شهروندان شهر تبریز مشکلات اجرایی و ساختاری را دلیل نارضایتی خود می دانند) در بخش مولفه های مورد بررسی، قوانین قدیمی، تداخل قوانین، عدم هماهنگی، ضعف ضمانت اجرایی، عدم وجود مدیریت واحد شهری، ضعف تخصص، فرهنگ ضعیف شناخت شهرداری، مشکلات مالی، تخصیص نادرست منابع، وابستگی قوانین مالی، تورم بالا، ضعف نیرو های انسانی، عدم تناسب توزیع درآمد های شهرداری، درآمد ناپایدار، بهره وری پایین نیرو های انسانی، کمبود کمک مالی به شهرداری، گرانی تجهیزات، عدم برآورد صحیح، کمبود انگیزه و کاهش درآمد ها، سطح معنی داری کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ بود. در نتیجه در خصوص این مولفه های کالبدی فضای سبز، فرض صفر رد می شود. در تمامی این مولفه ها سطح آماره T منفی بوده که نشان می دهد شهروندان این مشکلات را به عنوان مشکلاتی در نظر می گیرند که بر مدیریت شهرداری در حیطه فضای سبز تاثیر منفی می گذارد. در خصوص مولفه های شایستگی مدیریت، ضعف خدمات الکترونیک، کاهش سرمایه گذار، ناهماهنگی سازمان و دستگاه اجرایی، محدودیت حقوقی مدیران و توقع بالا سطح معنی داری بیشتر از

سطح خطای ۰/۰۵ بود و در نتیجه فرض صفر تایید می شود که بیانگر عدم تاثیر این مولفه ها بر ضعف مدیریت شهرداری در حیطه فضای سبز است. اما برای تعیین رابطه این مشکلات با میزان رضایت شهروندان، هر یک از مشکلات پیش روی مدیریت مطلوب با میانگین رضایت شهروندان از آیتم های فضای سبز با استفاده از همبستگی پیرسون مورد آزمایش قرار گرفت. نتایج حاصل از مطالعه رابطه مشکلات پیش روی مدیریت مطلوب در شهرداری با میزان رضایت شهروندان از آیتم های فضای سبز جدول (۷). نشان داد که ضعف ضمانت اجرایی، ضعف تخصص، فرهنگ ضعیف شناخت شهرداری، مشکلات مالی، تخصیص نادرست منابع، تورم بالا، ضعف نیرو های انسانی، عدم تناسب توزیع درآمد های شهرداری، درآمد ناپایدار، بهره وری پایین نیروهای انسانی، گرانی تجهیزات، عدم برآورد صحیح، کمبود انگیزه و کاهش درآمد ها با رضایت شهروندان از آیتم های فضای سبز معنی دار بود. با بررسی ضرایب همبستگی مشاهده شد که در تمامی این مولفه ها ضرایب همبستگی مثبت بود که نشان می دهد رابطه تمامی این مولفه ها با میزان رضایت شهروندان مثبت است. به بیان دیگر کاهش رضایت شهروندان از فضای سبز مرتبط با ضعف بیشتر هر یک از مشکلات ارایه شده پیش روی مدیریت مطلوب بود. بیشترین ضرایب همبستگی مربوط به ضعف تخصص و پس از آن مشکلات مالی بود که نشان می دهد از منظر پرسش شوندگان، ضعف تخصص و مشکلات مالی مهمترین مشکلات پیش روی شهرداری ها در مدیریت مطلوب فضای سبز است. در این بررسی شایستگی مدیر، از نظر ضرایب همبستگی با میزان رضایت شهروندان رابطه معنی داری نداشت، که نشان می دهد از نظر شهروندان، شایستگی مدیر تاثیر کمتری نسبت به سایر مولفه ها بر مدیریت مطلوب در بخش فضا های سبز داشت.

جدول ۶: نتایج آزمون T از عوامل موثر بر عملکرد شهرداری در بخش فضای سبز

p.value	t	sterror	std	Mean	مشکلات پیش روی مدیریت مطلوب
0.0000	-11	0.0446	0.9	2.5	قوانین قدیمی
0.0000	-12	0.0436	0.9	2.5	تداخل قوانین
0.0000	-36	0.0284	0.6	2.0	عدم هماهنگی
0.0000	-12	0.0419	0.9	2.5	ضعف ضمانت اجرایی
0.2900	-13	0.0415	0.8	2.5	شایستگی مدیریت
0.0000	-14	0.0424	0.9	2.4	عدم وجود مدیریت واحد شهری
0.0000	-46	0.0292	0.6	1.7	ضعف تخصص
0.0000	-22	0.0438	0.9	2.0	فرهنگ ضعیف شناخت شهرداری
0.0000	-13	0.0429	0.9	2.5	مشکلات مالی
0.0000	-13	0.0433	0.9	2.4	تخصیص نادرست منابع
0.0000	17	0.0594	1.2	4.0	وابستگی قوانین مالی
0.0000	-12	0.0423	0.9	2.5	تورم بالا
0.0867	-2	0.0572	1.2	2.9	ضعف خدمات الکترونیک
0.0000	-23	0.0443	0.9	2.0	ضعف نیرو های انسانی
0.0000	10	0.0422	0.9	3.4	عدم تناسب توزیع درآمد های شهرداری

0.8755	0	0.0568	1.2	3.0	کاهش سرمایه گذار
0.0000	-9	0.0423	0.9	2.6	درآمد ناپایدار
0.9941	0	0.0576	1.2	3.0	ناهماهنگی سازمان و دستگاه اجرایی
0.6694	0	0.0566	1.2	3.0	محدودیت حقوقی مدیران
0.6401	0	0.0562	1.1	3.0	توقع بالا
0.0000	-23	0.0428	0.9	2.0	بهره وری پایین نیرو های انسانی
0.5635	-1	0.0574	1.2	3.0	انتظار بالا از شهرداری
0.0000	9	0.0700	1.4	3.6	کمبود کمک مالی به شهرداری
0.0000	-25	0.0432	0.9	1.9	گرانی تجهیزات
0.0000	-21	0.0451	0.9	2.0	عدم برآورد صحیح
0.0000	-25	0.0428	0.9	1.9	کمبود انگیزه
0.0000	-22	0.0441	0.9	2.0	کاهش درآمد ها

ماخذ: یافته‌های مستخرج از پرسش‌نامه، ۱۴۰۳

جدول ۷: رابطه مشکلات پیش روی مدیریت مطلوب در شهرداری با میزان رضایت شهروندان از آیت‌های فضای سبز

مشکلات پیش روی مدیریت مطلوب در شهرداری	تعداد نمونه	ضرایب همبستگی	سطح معنی داری
قوانین قدیمی	415	-0.02589	0.598985
تداخل قوانین	415	0.025143	0.609528
عدم هماهنگی	415	-0.04432	0.367757
ضعف ضمانت اجرایی	415	0.176821	0.000295
شایستگی مدیریت	415	-0.00063	0.989812
عدم وجود مدیریت واحد شهری	415	-0.07732	0.115803
ضعف تخصص	415	0.284775	0.0000000035
فرهنگ ضعیف شناخت شهرداری	415	-0.14642	0.00279
مشکلات مالی	415	0.246623	0.00000036
تخصیص نادرست منابع	415	0.222157	0.0000048
وابستگی قوانین مالی	415	0.010979	0.82354
تورم بالا	415	0.142607	0.0036
ضعف خدمات الکترونیک	415	-0.02345	0.633766
ضعف نیرو های انسانی	415	0.166028	0.000685
عدم تناسب توزیع درآمد های شهرداری	415	0.20362	0.000029
کاهش سرمایه گذار	415	-0.03206	0.514908
درآمد ناپایدار	415	0.145549	0.002959
ناهماهنگی سازمان و دستگاه اجرایی	415	0.05158	0.294507
محدودیت حقوقی مدیران	415	-0.00063	0.989825
توقع بالا	415	0.003069	0.950304

0.02759	0.108153	415	بهره وری پایین نیروهای انسانی
0.5933	-0.02629	415	انتظار بالا از شهرداری
0.462997	-0.03612	415	کمبود کمک مالی به شهرداری
0.0000009	0.238199	415	گرانی تجهیزات
0.017109	0.116994	415	عدم برآورد صحیح
0.002015	0.151167	415	کمبود انگیزه
0.001078	0.159935	415	کاهش درآمدها

ماخذ: یافته‌های مستخرج از پرسش‌نامه، ۱۴۰۳

نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج این بررسی برای رویارویی با چالش‌ها و تضادهای گوناگون مدیریتی در بخش فضای سبز، مدیران شهری باید تفکر منطق‌گرایی را در خود و کارکنان سازمان پدید آورند و کاربردی نمایند تا بتوانند در جهت تولید کمی و کیفی بیشتر در مجموعه فضای سبز گام بردارند. مدیران شهری با مجهز شدن به منطق‌گرایی می‌توانند باورهای مشترک و فرهنگ شهری را بر مبنای آن شکل دهند. بر این اساس می‌توان گفت که توسعه فضای سبز در سطح شهرها نیاز به مدیریت فعال و پویا دارد. این مدیریت خود نیازمند پیش‌نیازهایی است. به طوری که این پیش‌نیازها در زنجیره‌ای قرار دارند که از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند و در عین حال برهم تأثیر می‌گذارند. از دیدگاه شهروندان، ضعف تخصص و مشکلات مالی به عنوان مهم‌ترین موانع در مدیریت مطلوب فضای سبز شناخته شده‌اند. در نهایت، پژوهش بر اهمیت برنامه‌ریزی جامع و یکپارچه برای توسعه و بازسازی فضای سبز شهری تأکید دارد و پیشنهاد می‌دهد که مدیریت شهری تبریز با توجه به نیازهای متنوع شهروندان و معیارهای جهانی، به بهبود توزیع عادلانه فضاهای سبز، ارتقاء کیفیت بصری و ساختاری پارک‌ها، و ایجاد بسترهای مناسب برای فعالیتهای اجتماعی و فرهنگی بپردازد تا بتواند رضایت بیشتری از سوی شهروندان کسب کند و به بهبود کیفیت زندگی شهری کمک کند.

پیشنهاد اجرایی پژوهش

برای بهبود وضعیت مدیریت فضای سبز شهری در تبریز، بر اساس نتایج به دست آمده از پژوهش، پیشنهادات اجرایی زیر ارائه می‌شود:

۱. افزایش سرانه فضای سبز و بهبود کیفیت آن

- با توجه به سرانه پایین فضای سبز در تبریز نسبت به استانداردهای جهانی، شهرداری باید برنامه‌های جامعی برای افزایش مساحت فضای سبز و همچنین بهبود کیفیت آن اجرا کند. این برنامه‌ها می‌توانند شامل ایجاد پارک‌های جدید، توسعه فضای سبز موجود، و بهبود کیفیت زیبا سازی و ساختاری آن‌ها باشد.

۲. توزیع عادلانه فضای سبز در سطح شهر

- شهرداری باید به توزیع عادلانه تر فضای سبز در مناطق مختلف شهر توجه کند. به ویژه در مناطق مرکزی شهر که کمبود فضای سبز و آلودگی هوا بیشتر است، باید فضای سبز جدید ایجاد شود. این امر می تواند با شناسایی و استفاده از زمین های بلااستفاده در این مناطق و تبدیل آن ها به پارک ها و فضاهای سبز عمومی انجام شود.

۳. افزایش دسترسی و امکانات رفاهی

- یکی از مشکلات اساسی مطرح شده، کمیت دسترسی و حوزه نفوذ پارک ها است. شهرداری باید تلاش کند تا دسترسی به فضاهای سبز را با ایجاد مسیرهای پیاده روی و دوچرخه سواری، و افزایش امکانات رفاهی و تجهیزات در پارک ها بهبود بخشد. این اقدام می تواند شامل توسعه شبکه های حمل و نقل عمومی و افزایش تعداد ورودی های پارک ها باشد.

۴. ارتقاء کیفیت مدیریت فضای سبز شهری

- با توجه به نارضایتی شهروندان از مدیریت کنونی فضای سبز، شهرداری باید آموزش های لازم را برای کارکنان و مدیران مربوطه در نظر بگیرد و از روش های مدیریت نوین و مبتنی بر تجربه های موفق جهانی استفاده کند. این شامل به کارگیری فناوری های جدید در مدیریت و نگهداری فضای سبز، و همچنین جلب مشارکت بخش خصوصی و عمومی در توسعه این فضاها می شود.

۵. توجه به ابعاد اجتماعی و فرهنگی فضای سبز

- با توجه به اهمیت فضاهای سبز به عنوان مکان های اجتماعی، شهرداری باید برنامه های فرهنگی و اجتماعی بیشتری را در این فضاها برگزار کند. این برنامه ها می توانند شامل رویدادهای فرهنگی، ورزشی، و آموزشی باشند که نه تنها موجب افزایش جذابیت این فضاها می شود، بلکه می تواند تعاملات اجتماعی و احساس امنیت را نیز تقویت کند.

۶. افزایش نظارت و ارزیابی مستمر

- شهرداری باید نظارت مستمر و ارزیابی دقیق بر وضعیت و عملکرد فضای سبز شهری داشته باشد. این شامل ارزیابی رضایت شهروندان، بررسی کیفیت و کمیت فضای سبز، و پیگیری مشکلات و نواقص می شود. ابزارهای نظارتی مانند نظرسنجی های عمومی و بازخوردهای آنلاین می توانند در این زمینه مفید باشند.

۷. همکاری با سازمان های بین المللی و محلی

- شهرداری می تواند با همکاری سازمان های بین المللی و محلی، از تجربیات موفق سایر شهرها و کشورها در مدیریت فضای سبز استفاده کند. این همکاری ها می توانند شامل تبادل دانش، اجرای پروژه های مشترک، و استفاده از

منابع مالی و فنی بین‌المللی باشد. اجرای این پیشنهادات می‌تواند به بهبود مدیریت فضای سبز شهری در تبریز کمک کرده و رضایت شهروندان را افزایش دهد.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده و محدودیت‌های پژوهش حاضر، پیشنهادات زیر برای پژوهش‌های آتی ارائه می‌شود:

۱. بررسی تأثیرات بلند مدت افزایش فضای سبز بر کیفیت زندگی شهروندان
  ۲. تحلیل نقش مشارکت شهروندان در مدیریت و توسعه فضای سبز شهری
  ۳. مقایسه و ارزیابی مدل‌های مختلف مدیریت فضای سبز شهری
  ۴. تحلیل تأثیرات اقلیمی و محیط‌زیستی فضای سبز بر کاهش آلودگی‌های شهری
  ۵. مطالعه تطبیقی فضای سبز شهری در تبریز و سایر شهرهای مشابه
- اجرای این پژوهش‌ها می‌تواند دانش و اطلاعات بیشتری درباره نقش و مدیریت فضای سبز در شهرهای مختلف فراهم کند و راهکارهای جدیدی برای بهبود کیفیت فضای سبز و زندگی شهری ارائه دهد.

منابع

- ابراهیم زاده، عیسی و حاتمی، داود (۱۳۹۳). تحلیلی بر عملکرد مدیریت فضای سبز شهری و بازده اجتماعی-توسعه ای آن در شهر ایزده. فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای. شماره ۲، ص ۳۱-۴۴.
- امینیان، مهدی و امینیان، محسن (۱۳۹۳). توسعه پایدار فضای سبز شهری با رویکرد مدیریت یکپارچه شهری، ششمین کنفرانس ملی برنامه ریزی و مدیریت شهری با تأکید بر مؤلفه های شهر اسالمی، مشهد، آبان ۱۳۹۳. مشهد.
- جهانی، علی و محمدی فاضل، اصغر (۱۳۹۵). مدلسازی کیفیت زیباشناختی منظر در فضای سبز شهری با استفاده از مدل شبکه عصبی مصنوعی. محیط زیست طبیعی، منابع طبیعی ایران. شماره ۱۴، ص ۹۵۱-۹۶۹.
- خاکپور، برات علی؛ رفیعی دارانی، هادی؛ صالحی فرد، محمد و توانگر، معصومه (۱۳۸۹). بررسی عملکرد مدیریت شهری در گسترش فضاهای سبز عمومی (پارک‌ها) با استفاده از روش تاپسیس (مطالعه ی موردی: شهر مشهد). جغرافیا و توسعه ناحیه ای. شماره ۱۴، ص ۸۶-۹۱.
- درگاهی کفشگرکلایی، محمد؛ ابراهیمی، لیلا؛ حقزاد، آمنه و رضانی پور، مهرداد (۱۴۰۱). بررسی عملکرد مدیریت شهری و حاکمیت محلی در گسترش فضاهای سبز عمومی (پارک‌ها). مجله پژوهش های سیاسی و بین المللی. شماره ۵۱، ۱۹۷-۲۱۹.

رحیمی، علی، عباسیان، فاطمه. (۱۴۰۲)، ارزیابی وضعیت کمی و کیفی پارک‌ها و بوستان‌های شهری در سطح منطقه ۱ کلانشهر تهران، فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۵، شماره ۴، ص ۱۸۹-۲۱۰.

سرگلزایی جوان، طیب و اسفندیاری مهنی، حمیده (۱۳۹۶). تحلیلی بر عملکرد مدیریت شهری در ارتباط با فضای سبز شهری مطالعه موردی: منطقه ۵ شهر زاهدان. چهارمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت و محیط زیست. خرداد ۱۳۹۶. دانشگاه تهران.

صالحی فرد، محمد و علیزاده، دانا (۱۳۸۷). تحلیلی بر ابعاد اجتماعی و روانشناختی فضاهای سبز در شهرها. مدیریت شهری. شماره ۲۱، ص ۱۹-۳۲.

علوی، علی؛ گروسی، علیرضا؛ شاه‌رخی فر، زینب و نصیری مجد، سعید (۱۳۹۵). تحلیلی از وضعیت کمی و کیفی فضای سبز شهری با تأکید بر سنجش رضایتمندی ساکنین شهر نظرآباد. معماری و شهرسازی. شماره ۲، ص ۳۱-۴۶.

قره بخش، هانیه (۱۳۹۹). بررسی تأثیر متقابل شاخص‌های مدیریت شهری تهران بر شاخص عملکرد جهانی محیط زیست ایران. فصلنامه انسان و محیط زیست، شماره ۱، ص ۳۵-۴۸.

مفرح بناب، مجتبی؛ مجنون‌نوی توتاخانه، علی؛ سلیمانی، علیرضا، آفتاب، احمد. (۱۳۹۷). ارزیابی و تحلیل وضعیت پایداری در کلانشهرها، مطالعه موردی: مناطق دهگانه شهر تبریز فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال سی و سوم، شماره ۱، ص ۱۵۷-۱۴۰.

محمودزاده، حسن؛ مسعودی، حسن؛ نعیمی، ابوالفضل؛ منوچهری شیوا. و قدرتی‌آذر، مرتضی ۱۳۹۷. بررسی عملکرد مدیریت شهری در توسعه فضاهای سبز (نمونه موردی: منطقه ۳ کلانشهر تبریز). کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام. اردیبهشت ۱۳۹۷. دانشگاه تبریز.

Ache M. (2023). The beauty of transition: aesthetics and innovation in strategic urban transition projects: experiences from classroom. Radboud University, Nijmegen, The Netherland, 1193-1215.

Asaduzzaman M. and Sadat N. (2020). Tree species selection for street planting in the central business district of rajshahi. Journal of Urban and Landscape Planning, 20: 22-37.

Barboza EP, Cirach M., Khomenko S., Iungman T, Mueller N, Barrera-Gomez J, Rojas-Rueda D, Kondo M, Nieuwenhuijsen M. (2021). Green space and mortality in European cities: A health impact assessment study. The Lancet Planetary Health, 5(10): 718–730.

Bertram C, Meyerhoff J, Rehman K, Wüstemann H. (2017). Differences in the recreational value of urban parks between weekdays and weekends: A discrete choice analysis. Landscape and Urban Planning, 159: 5–14.

Cui J, Zhu M, Guo L, Zhang H, Hughes AC, Wang H. (2023). Urban Planning and Green Landscape Management Drive Plant Diversity in Five Tropical Cities in China. Sustainability, 15: 1-16.

- Dabbagh E and Dabbagh P. (2022). The role of management and planning in urban landscape aesthetic: a literature review. *International Journal of Engineering Applied Sciences and Technology*, 7: 22-28.
- Dall'Ara E, Maino E, Gatta G, Torreggiani D, Tassinari P. (2019). Green Mobility Infrastructures. A landscape approach for roundabouts' gardens applied to an Italian case study, *Urban Forestry & Urban Greening*, 37: 109-125.
- Darkhani F, Mohd Tahir O, Ibrahim R. (2019). Sustainable urban landscape management: an insight into urban green space management practices in three different countries. *Journal of Landscape Ecology*, 12: 37-48.
- Donaldson J, Klosterman J, Kozub R, Kuei SH, Smith A. (2010), The evaluation of urban park and greenway open spaces, 2011-2016 Wisconsin state comprehensive outdoor recreation plan, university of Wisconsin, Madison. P 162.
- González TP, Berger CN, Sánchez F, Mahichi F. (2023). Sustainability of Urban Parks: Applicable Methodological Framework for a Simple Assessment. *Preprints*, 1-22.
- Grahn P, Stigsdotter UK. (2010). The relation between perceived sensory dimensions of urban green space and stress restoration. *Landscape and Urban Planning*, 94: 264–275.
- Hami A, Maruthaveeran S. (2018). Public perception and perceived landscape function of urban park trees in Tabriz, Iran. *Landscape Online*, 62: 47-54.
- Karade RM, Satish Kuchi V, Salma Z. (2017). The role of green space for sustainable landscape development in urban areas. *Int. Arch. App. Sci. Technol*, 8 [2]: 76-79.
- Marando F, Heris MP, Zulian G, Udías A, Mentaschi L, Chrysoulakis N, Parastatidis D, Maes J. (2021). Urban heat island mitigation by green infrastructure in European Functional Urban Areas. *Sustainable Cities and Society*, 77: 45-56.
- Mashoufi F, Sheikh Azami A. (2019). Investigating the role of urban management in the area of urban green space based on health, safety, and environment management system (HSE-MS). *International journal of Business Management*, 4 (2): 41-59.
- Morakinyo TE, Ouyang W, Lau KKL, Ren C, Ng E. (2020). Right tree, right place (urban canyon): Tree species selection approach for optimum urban heat mitigation - development and evaluation. *Science of The Total Environment*, 36: 87-97.
- Nordh H, Hartig T, Hagerhall CM, Fry G. (2009). Components of small urban parks that predict the possibility for restoration. *Urban Forestry & Urban Greening*, 8 (4): 225–235
- Roberts, M., Glenk, K., & McVittie, A. (2022). Urban residents value multi-functional urban greenspaces. *Urban Forestry & Urban Greening*, 74: 2-16.
- Rowe P. (2019). *A city in blue and Green*. Springer. P 176.
- Song Y, Chen B, Ho HC, Kwan MP, Liu D, Wang F, Wang J, Cai J, Li X, Xu Y, He Q, Wang H, Xu Q, Song Y. (2021). Observed inequality in urban greenspace exposure in China. *Environment International*, 156: 155-167.
- Sousa-Silva R, Duflos M, Ordonez Barona C, Paquette A. (2023). Keys to better planning and integrating urban tree planting initiatives. *Landscape and Urban Planning*, 231: 1-12.

- Talen E, Ellis C. (2004). Cities as art: exploring the possibility of an aesthetic dimension in planning. *Planning Theory & Practice*, 5(1): 11-32.
- Taylor L, Hochuli DF. (2017). Defining greenspace: Multiple uses across multiple disciplines. *Landscape and Urban Planning*, 158: 25–38
- Tran D, Le H, Chau N. (2020). Establishment of the criteria of the green city for developing cities. *J. Viet. Env*, 12(2):177-183.
- Wong NH, Tan CL, Kolokotsa DD, Takebayashi H. (2021). Greenery as a mitigation and adaptation strategy to urban heat. *Nature Reviews Earth & Environment*, 2(3): 166–181.
- Zhao W, Li R, Teng Z, Zhang P, Li X, Wang L. (2023). Analysis of the Green Space Landscape Pattern and Driving Forces in Hefei Binhu New Area. *Introduction. Pol. J. Environ. Stud*, 32: 3927-3936.